

РОЗДІЛ 1

ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА ТА ІДЕОЛОГІЯ

УДК 321

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2023.33.1>

«ЛОКАЛЬНА І УРБАНІСТИЧНА ПОЛІТИКА» ЯК НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА ТА НАПРЯМ ДОСЛІДЖЕНЬ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ПОЛІТИЧНІЙ НАУЦІ

“LOCAL AND URBAN POLICY” AS AN EDUCATIONAL DISCIPLINE AND DIRECTION OF RESEARCH IN MODERN UKRAINIAN POLITICAL SCIENCE

Баштанник О.В.,*кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри політології**Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара*

У даній роботі поставлено за мету окреслити найбільш важливі напрями розробок у рамках досить усталеної вже в українському науковому середовищі сфери досліджень щодо проблематики локальної та урбаністичної політики. Поряд з цим, автор вважає за необхідне проаналізувати особливості використання актуального дидактичного матеріалу при вивченні студентами відповідної типу досліджень у форматі навчальної дисципліни. Важливість цього обґрунтовується тим, що на сьогодні потребують осмислення суспільно-політичні процеси, які розвиваються у найбільш наближеному до нас просторово-часовому континуумі (наприклад, дерусифікація топоніміки) та стимулюють як формування нових дослідницьких пошуків, так і актуалізацію започаткованих раніше аналітичних розвідок.

В результаті проведеного дослідження було концептуалізовано загальні рамки предметного поля наукових досліджень, а також прикладних аспектів (онлайн-курсів, інформаційних платформ, новинних ресурсів та ін.) навчального курсу з локальної та урбаністичної політики. Спочатку було в цілому окреслено евристичні виміри загальної теорії урбаністичних досліджень та локальних політичних студій (напрями наукових пошуків та коротка історія відповідних розвідок). Далі у якості важливого змістовного блоку тем для вивчення характеризувалися ті, що стосуються міста як макрооб'єкта аналізу у суспільних науках (наприклад, комплексний феномен міста та поняття міського політичного режиму).

Друга частина загального тематичного плану курсу, як це випливає із назви, проектується навколо міждисциплінарного аналізу змісту локальної політики. Розгляд даної проблематики ми починаємо із вивчення в цілому особливостей локальної політики як окремого виміру перебігу політичних процесів (реалізація стратегії децентралізації та розбудова локальної демократії). Окрім цього, надзвичайної важливості набуває сьогодні дослідження локальної ідентичності, яка аналізується нами в першу чергу на основі своєї топонімічної складової. Основна увага зосереджується на політиці декомунізації, а останнім часом також дерусифікації, як політичним практикам боротьби за реалізацію “права на місто” – реконструкції локальної ідентичності в сучасній Україні.

Ключові слова: урбанізм, політична урбаністика, локальна політика, місто, територіальна громада.

In this paper, the purpose is to outline the most important areas of working within the framework of a fairly well-established field of research in the Ukrainian scientific environment regarding the problems of local and urban policy. Along with this, the author considers it necessary to analyse the peculiarities of the use of current didactic material when students study the appropriate type of research in the format of an educational discipline. The importance of this is justified by the fact that today socio-political processes, that are developing in the space-time continuum closest to us (for example, the de-russification of toponymic), need to be understood and stimulate both the formation of new analysis searches and the actualization of previously initiated analytical explorations.

As a result of the conducted research, the general framework of the subject field of scientific research, as well as applied aspects (online courses, information platforms, news resources, etc.) of the educational course on local and urban policy was conceptualized. First, the heuristic dimensions of the general theory of urban studies and local political studies were commonly outlined (directions of scientific research and a brief history of relevant investigations). Further, as an important substantive block of topics for study were characterized those, that relating to the city as a macro object of analysis in the social sciences (for example, the complex phenomenon of the city and the concept of the urban political regime).

The second part of the course general thematic plan, as the name implies, is designed around an interdisciplinary analysis of the content of local politics. We begin the examination of this problem by studying the general features of local politics as a particular dimension of the political processes course (the implementation of the decentralization strategy and the development of local democracy). In addition, the study of local identity, which is analysed by us primarily on the basis of its toponymic component, is becoming extremely important today. The main focus is on the policy of decommunization, and recently also de-russification, as political practices of the struggle for the realization of the “right to the city” – the reconstruction of local identity in modern Ukraine.

Key words: urbanism, political urbanism, local policy, city, local community.

Постановка проблеми. Як свідчить досвід, розвиток досліджень у суспільних науках значно актуалізується під впливом аналізу суспільно-політичних процесів, що розгортаються безпосередньо в полі уваги вчених. В свою чергу, сучасна методика вивчення дисциплін зі сфери суспільних наук у вищій школі повинна відповідати на ті виклики, які розглядаються широкою громадськістю як значущі. З огляду на це, у даній роботі буде здійснено спробу окреслити найбільш важливі напрями наукових розробок у рамках досить усталеної вже в українському науковому середовищі галузі досліджень щодо проблематики локальної та урбаністичної політики, а також проаналізувати можливості використання актуального дидактичного матеріалу при вивченні відповідної галузі знань у форматі навчальної дисципліни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначимо, що, із досліджуваної нами проблематики в цілому, у вітчизняному науковому полі наявна деяка кількість фундаментальних розробок, на які ми можемо спиратися як на вже класичні праці. Це, в першу чергу, статті Н. Хоми, Д. Співака, М. Лендсел – щодо тематики, безпосередньо пов'язаної з політичними процесами, а також цікаві роботи з інших напрямів дослідження, як-то статті А. Демичевої – з соціології, І. Гукалової та Н. Омельченко – з суспільної географії, О. Чепелик – з мистецтвознавства та ін. Однак, на сьогодні потребують осмислення суспільно-політичні процеси, що розвиваються у наближеному до нас просторово-часовому континуумі та стимулюють як формування нових дослідницьких пошуків, так і актуалізацію започаткованих раніше аналітичних розвідок.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. В даній науковій розробці ми маємо намір зосередити основну увагу на прикладних аспектах вивчення і викладання проблематики, пов'язаної із реалізацією суспільно-політичних практик локальної та урбаністичної політики в сучасній Україні. По-перше, до нашого поля зору ще не потрапляло аналогічних вітчизняних дослідницьких напрацювань, а по-друге – емпіричне підґрунтя даної складової поточної суспільно-політичної ситуації в нашій країні потребує додаткової концептуалізації. **Метою** дослідження є аналіз особливостей реалізації досліджень та розгляд їх результатів у рамках викладання навчальної дисципліни “Локальна і урбаністична політика” в контексті сучасних суспільно-політичних трансформацій в Україні. Дана мета реалізується через виконання наступних **завдань**: 1) вивчення особливостей основних вітчизняних концептуальних підходів до дослідження теоретико-методологічної площини локальної і урбаністичної політики; 2) дослідження специфіки прикладних

аспектів академічного вивчення сучасних політичних процесів у просторі локальної і урбаністичної політики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Почати розгляд наповнення тематичного плану дисципліни “Локальна і урбаністична політика” слід із окреслення загального концептуального простору, в якому можуть провадитися дослідницькі розвідки. З огляду на це, може представляти цікавість стаття Н. Хоми “Політична урбаністика: концептуалізація предметного поля” (2016), в якій авторка формує комплексну систему координат для вчених та інших зацікавлених осіб у дослідженні зазначеної проблематики. Політична урбаністика, на її думку, своїм предметним полем охоплює як державну, так і недержавну соціально орієнтовану діяльність із дизайну та проектування міського простору задля покращення існуючих публічних територій і вирішення численних міських проблем [18, с. 253]. Загалом, у своїх твердженнях дослідниця спирається на репрезентацію урбанізму як філософсько-ідеологічного феномену, що ще деякий час тому могло здаватися методологічним перебільшенням. На сьогодні подібні дослідницькі підходи є досить поширеними, в тому числі у наукових розробках українських вчених – для прикладу можливо навести статтю Д. Співака “Урбанізм як новітня посткласична ідеологія” (2016). Урбанізм розглядається ним як новітня посткласична ідеологічна течія: 1) спрямований на розробку інноваційних пропозицій і стратегії щодо їх розвитку сучасних міст, пошук прихованого потенціалу міста; 2) стає стратегією як зробити міста упізнаваними й цінним для самих його мешканців, а муніципалітети – відповідальними лідерами містянської спільноти; 3) направлений на поширення прогресивних ідей і цінностей міського розвитку [12, с. 11].

Окрім такого типу наукових робіт, для студентів та інших вчених важливо працювати із матеріалами прикладних досліджень, тим більше, що вони вже в достатньому обсязі наявні в українському інформаційному просторі та стосуються гостроактуальної проблематики. Одним із них можливо назвати аналітичну розробку директорки Центру урбаністичних студій С. Шліпченко ““Мой адрес не дом и не улица...”: Про імперський радянський наратив в архітектурі і містоплануванні та політику колонізації” (2022), в якій дослідниця розкриває особливості колоніальної політики Радянського Союзу в архітектурі [19]. Ми ще повернемося в даній статті до теми радянської колонізації/деколонізації, а наразі зазначимо, що платформа, на якій розміщено вказану аналітичну розробку – <https://ua.boell.org> – належить неурядовій організації з широким міжнародним представництвом, Фонду ім. Гайнріха Бьоля (м. Київ, Україна), який прагне популяризувати

демократичний порядок денний в цілому і містить велику кількість публікацій з проблем урбаністичної і локальної політики зокрема. Цікаві матеріали можливо віднайти також на інформаційних порталах, які орієнтовані, в тому числі, на архітектурно-будівельні проекти, розробники яких пам'ятають про важливість спиратися в основі своєї діяльності на певні світоглядні орієнтири. Наприклад, Т. Тону, директорка з маркетингу Строй Сіті Девелопмент, у публікації “Урбаністика ХХІ століття: як треба будувати міста” (2022) звертає увагу на концепцію “нового урбанізму”, використання якої при міській забудові дозволяє максимально впроваджувати технологічні інновації у будівництві та облаштуванні територій з урахуванням енергозбереження й екологічних норм [14].

Наступним аспектом, який необхідно розглянути, є історія розвитку наукових досліджень (оскільки це типовий складовий елемент опанування будь-якої навчальної дисципліни) локальних політичних процесів та проблем суспільно-політичного розвитку міст. М. Лендзел у статті “Локальні політичні студії як комплементарний підхід до дослідження політики” (2009) подає розгорнутий огляд даної частини загального дослідження місцевої політики, зазначаючи, що у другій половині 1970-х років виокремився новий сегмент у західній політології – “локальні політичні студії” (Local Political Studies). Його прихильники наголошують, що сутність політико-владних рішень, що їх приймають місцеві органи влади, визначається, насамперед, у процесі здійсненні “локальної (комунальної, муніципальної) політики” в межах конкретної громади (муніципалітету) і лише опосередковано залежить від організації системи місцевого самоврядування взагалі [10, с. 27-28]. В даній статті, як і у вказаній вище роботі Н. Хоми, окрім представлення локальних політичних студій як таких, характеризуються напрями розвитку наукових досліджень, які можуть бути покладені в основу тематичного плану подальшої роботи над вивченням дисципліни “Локальна і урбаністична політика”. Так, підбиваючи деякі підсумки свого дослідження, Н. Хома зазначає, що політична урбаністика в цілому може охоплювати: 1) аналіз динаміки урбанізаційних процесів; 2) вивчення політичних наслідків урбанізації, аналіз процесів субурбанізації, реурбанізації та рурбанізації, що відбуваються в сучасному суспільстві; 3) виявлення особливостей мегаполісів як нової форми політичної організації простору в урбанізованому світі, визначення проблем управління ними [18, с. 253].

Власне, з феномену міста ми відкриваємо прикладний блок аналізу конкретних елементів тематичного плану дисципліни “Локальна і урбаністична політика”, оскільки він є системоутворюючим для даного напрямку досліджень в цілому. На сьогоднішній день значна кількість

вчених із багатьох галузей знання внесла свій вклад у вивчення різноманітних параметрів цього феномену як комплексного об'єкта дослідження. А. Бортнікова у статті “Проблеми урбанізму як об'єкт наукової рефлексії” (2020) пропонує своєрідний екскурс у історію осмислення сутності поняття міста, звертаючись, в тому числі, до вже класичних підходів. Так, вона зазначає, що помітний слід в науці залишили напрацювання фундаторів Чиказької соціологічної школи (Р. Парк, Е. Берджес, Л. Вірт, Р. МакКензі). Їх основна ідея полягала в організації ефективного контролю над різноманітними процесами, що відбувалися в місті [2, с. 6]. Л. Вірту належить одне із влучних формулювань поняття “місто”. Воно визначено як “відносно велике, залюднене і постійне поселення соціально гетерогенних індивідів” [2, с. 6-7]. Зрозуміло, що це одне із чималої кількості варіантів визначення поняття місто, яких студенти можуть віднайти в науковій літературі із державного управління, політології, соціології, культурології та ін. і запропонувати до загального обговорення. Тут, як ми це побачимо і в подальшому, проявляється така вага для становлення та розвитку досліджень локальної і урбаністичної політики риза як міждисциплінарність. В даному випадку це можливо проілюструвати тим, що розкриваючи зміст невід'ємного зв'язку соціології міста з політичною демократією, Л. Вірт зазначав, що у спільнотах, чисельність індивідів в яких переходить поріг, за яким кожен може знати іншого і усі мають змогу зібратися в одному місці, виникає потреба в опосередкованій комунікації і в реалізації індивідуальних інтересів через делегування [2, с. 7].

Щодо інформаційних платформ з подібної тематики, то в першу чергу необхідно назвати MistoSite (<https://mistosite.org.ua>), що є проектом Аналітичного центру Cedos (ГО “Центр дослідження суспільства”) і фокусується на проблемах міського розвитку, реформ і формування політик на локальному рівні [1]. На сайті є окремі розділи, де розміщено матеріали аналітичного журналу про місто (результати досліджень, аналіз досвідів, експертні інтерв'ю та авторські статті), бази міських ініціатив України (каталог організацій та ініціатив з різних міст України, діяльність яких спрямована на вирішення міських проблем) та каталогу міських досліджень, даних і аналітики (збірка посилань на результати досліджень, дані й аналітику різного авторства і різних років щодо міст України). Цей проект може бути цікавий для студентів не тільки своїм вже наявним контентом, але і перспективою дослідницької співпраці, оскільки тут пропонується інформаційне партнерство: створення спільних спецпроектів і серій статей, поширення інформації про події, проекти чи можливості [1]. Окрім цього, як для студентів,

так і для викладачів може представляти інтерес безкоштовний онлайн-курс “Урбаністика: сучасне місто”, підготовлений в межах “Ініціативи з розвитку аналітичних центрів в Україні”, яку виконує МФ “Відродження” і розміщений на платформі онлайн-освіти Prometheus. Викладачі курсу, серед яких вже згадувана нами С. Шліпченко, прагнуть, щоб якомога ширша аудиторія дізналась про те, як функціонують міста, і розібралась у тому, як бути активним мешканцем міста і сприяти перетворенню власного міста на комфортне місце для життя [17]. За умови успішного виконання навчальних завдань курсу можливо отримати сертифікат, який може стати у нагоді для подальших професійних перспектив і працевлаштування за фахом.

Загалом, з точки зору сучасної політичної науки, з її орієнтованістю на міждисциплінарність і поліметодологічність, можливо прийняти до розгляду досить значний обсяг проблематики, пов’язаної із міськими політичними процесами. Серед них в якості обов’язкової складової ми вбачаємо особливості міського політичного режиму, зарубіжні та українські дослідження якого (на час публікації) концептуалізував у своїй статті С. Янішевський (“Теорія міських політичних режимів: засади та можливості застосування щодо вітчизняних локальних політій”, 2016). Теорія міських політичних режимів була розроблена американським ученим К. Стоуном і викладена в його книзі “Режимна політика: правління в Атланті, 1946–1988”. У роботі з’ясувалося, яким чином ухвалювалися та реалізовувалися ті чи інші важливі для міста Атланта рішення місцевої влади. Як результат цього дослідження, було запропоноване поняття “міського політичного режиму” як “неформальних домовленостей, за допомогою яких структури влади та приватні групи інтересів взаємодіють, щоби формувати та реалізовувати владні рішення” [20, с. 101-102]. Окрім класичних досліджень даного феномену, с. Янішевський наводить також сучасні розробки українських вчених стосовно особливостей функціонування владних механізмів міського політичного режиму в містах нашої країни, актуальні на момент написання його статті. На увагу серед них, як зазначає автор, заслуговує стаття П. Левчука “Теоретико-методологічні аспекти теорії машин зростання у політологічному дискурсі”, у якій теорія К. Стоуна порівнюється з іншою відомою теорією досліджень міських політичних процесів – теорією “машин зростання” Х. Молотча [20, с. 106]. В якості більш новітніх робіт можливо залучати до розгляду дослідження виконані, наприклад, В. Яремчуком “Міський політичний режим у Львові: внутрішні і зовнішні чинники формування та еволюції” (2016), В. Гнатюком “Субнаціональні політичні режими в Україні на прикладі Закарпатської, Львівської та Чернівецької

областей у 2015 р.: експертне (суб’єктивне) вимірювання” (2020) та ін.. Остання розробка цікава ще і тим, що функціонування політичного режиму в ній аналізується на регіональному рівні, що сприяє формуванню найбільш повного уявлення студентами про цей феномен політичної сфери життя.

Після розгляду тем, які стосуються механізмів реалізації влади у містах як окремих об’єктах аналізу, перейдемо тепер до складових навчальної дисципліни, які базуються на вивченні параметрів локальних політичних процесів. Тут для початку ми також можемо коротко зупинитися на історії розвитку відповідних наукових досліджень, і, узагальнюючи, процитуємо вже згадану статтю М. Лендєл: “Наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття локальні студії перетворюються на один з найпопулярніших напрямів у суспільних науках, сформувавши у такий спосіб певну противагу, а радше – методологічне доповнення до традиційного загальнонаціонального виміру соціально-політичних явищ. Такому “зсувові” в орієнтаціях багатьох учених сприяла низка наукових чинників, окрім, звичайно, децентралізаційних реформ у системах управління багатьох країн, наслідком яких було підвищення економічної та політичної ваги громад як повноцінних одиниць публічної влади” [10, с. 28]. Даний період виокремлюється не випадково, оскільки перехід до більш демократичних форм урядування спонукав до усвідомлення тези про те, що без демократизації на місцевому рівні управління загальнонаціональні політичні трансформації не можуть бути достатньо ефективними. Як пише у своїй статті “Актори локальної демократії та особливості їхньої участі в локальних політичних процесах” (2015) С. Була, інститути безпосередньої демократії забезпечують широку участь населення у локальній демократії, сприяють розширенню громадської ініціативи, зростанню соціальної активності мешканців територіальних спільнот. Серед інститутів безпосередньої демократії в місцевому самоврядуванні особливе місце посідають інститути громадського самоврядування жителів територіальних громад, оскільки вони стимулюють участь громадян у місцевому самоврядуванні [3, с. 131].

М. Суслів у статті “Локальна ідентичність як пріоритетний напрям у стратегічному плануванні розвитку територіальних громад” (2021) акцентує фактори, які сприяють актуалізації дослідження локальної ідентичності – особливо в рамках реалізації політики децентралізації в Україні. По-перше, тому що розвиток територіальної громади залежить від саморозвитку місцевого співтовариства, на базі якого формується територіальна громада, ідентифікації місцевих індивідів – їх самоотожнення з іншими членами громади; по-друге, згуртоване місцеве співтовариство – це

створення локального територіального простору, в якому місцеві мешканці існують, керуються певними традиціями й цінностями, формують відповідні комунікації в процесі взаємовідносин й планують своє власне майбутнє; по-третє, в сучасних умовах територіальна громада є первинним осередком суспільства, для якого характерне виникнення основних соціально-політичних і економічних відносин [13, с. 138]. Тема локальної ідентичності ще буде розглянута нами в наступному змістовному блоці дослідження, а щодо прикладних аспектів політики децентралізації, то дані щодо цього можливо знайти на офіційному порталі <https://decentralization.gov.ua>, який акумулює новини, різноманітні інформаційні матеріали, містить відповідні тематичні розділи (місцеві бюджети, співробітництво громад, енергоефективність та ін.), а віднедавна ще і рекомендації про те, як діяти громадянам в умовах війни [6]. Також, як і стосовно проблематики міського розвитку, на платформі онлайн-освіти Prometheus можливо прослухати два тематичних курси: “Децентралізація в Україні – теорія та практика” [5] і “Децентралізація: від патерналізму до відповідального розвитку” [7], які завдяки ґрунтовності навчальної програми можуть бути корисними навіть для чинних працівників органів місцевого самоврядування.

Окрім цього, від початку викладання навчальної дисципліни “Локальна і урбаністична політика” на спеціальності “Політологія” Дніпровського національного університету ім. О. Гончара важливе місце серед іншої проблематики, що пропонувалася студентам до вивчення, займала політика декомунізації. Цей сегмент навчального матеріалу розглядається більшою мірою у рамках теми “Локальної ідентичності”, як такої, що репрезентує світоглядні основи буття людини і розвитку спільноти у міському та локальному просторі. При цьому ми спираємося на роботи таких українських вчених як С. Ростецька (“Роль символічної політики у формуванні локальної ідентичності”, 2017 р.), Т. Бевз (Теоретико-методологічні підходи та алгоритм дослідження політичних ідентичностей у міській громаді”, 2017 р.), М. Майоров, Б. Короленко, І. Каретніков (“Декомунізація назв населених пунктів та районів України: підстави, процес, підсумки”, 2017 р.), Гурик М. (“Декомунізація як шлях побудови україноцентристської моделі історичної пам’яті”, 2016 р.) та ін. Наш підхід базується на пошуках концептуальної аргументації відносно того, що в умовах децентралізації локальна ідентифікація є суттєвою опорою для членів місцевого співтовариства територіальної громади, що дозволяє їм визначити власне становище, й стає підставою активності у вирішенні місцевих справ [13, с. 140]. Окреме значення представляють розробки зарубіжних дослідників, що спрямовані на аналіз політики декому-

нізації в Україні у порівнянні з цим процесом у країнах Європи, серед яких важливим для нас є приклад сусідньої Польщі. У статті ““Остання” хвиля декомунізації урбаноніміки в Україні та Польщі: порівняльний аналіз” (2020) О. Кучабський та К. Копець із Гданського університету виокремлюють низку відмінних рис в урбанонімічній політиці декомунізації (під якої припав на 2015–2017 рр.) цих країн, серед яких підкреслюється те, що декомунізація в Україні вже тоді була одночасно способом дерусифікації символічного суспільного простору. Також, перейменування в Україні виявилось в декілька разів масштабнішим, ніж польське, а сама декомунізація мала більш нейтральний, компромісний і деідеологізований характер [9, с. 46].

Заглиблення у проблематику політики декомунізації підводить нас до необхідності досліджувати ідейні основи ще одного пласту проблем, з якими вже стикалися інші країни пострадянського простору – окупація частини території, або ще ні – відкритий воєнний напад Російської Федерації. Як відомо, безпосередньо військові дії у гібридній війні поєднуються із елементами інформаційного впливу, для якого дуже важливим є сприятливе підґрунтя у суспільній свідомості. Одним із аспектів цього виступає смислова наповненість оточуючого життєвого простору людини, яка здатна впливати на підсвідомому рівні на природу її духовних цінностей. З цієї точки зору цікавість представляє, наприклад, концепція “права на місто”, що вперше була озвучена А. Лефевром у 1967 р., і привернула увагу численних дослідників міста – починаючи від досліджень соціально-економічної географії та закінчуючи аналізом міських рухів і антропологією. “Право на місто” відсилає не лише до права жителів перебувати в місті, але так само і до права брати участь в ухваленні рішень, що визначають майбутнє міста, впливати на власне навколишнє середовище [11, с. 116]. Саме тому толерантність до повзучої культурної русифікації, загорнута у наївну романтизацію спільного радянського минулого або відверте маніпулювання історичним контекстом, потребує найрішучішої протидії. Ще у 2018 році І. Гирич у своїй статті “Чи потрібна в Києві подальша деколонізація та дерусифікація міського інтелектуального простору” акцентував, що започаткований процес перейменування у столиці був насправді неповним та безсистемним. На час його дослідження залишалися проблеми у графічному написанні назв вулиць – наприклад, не відчувалося намагання вписатися у традицію київського назовництва: так з’явилася зрусифікована вулиця “Трьохсвятительська” при правильній назві “Трисвятительська”. Але і це ще не все, оскільки, як підкреслює дослідник, не інакше як нав’язування українцям другосортності можливо сприймати залишення вулиць з назвами друго-

рядних географічних об'єктів Російської Федерації, окремих її міст і регіонів: вулиці Челябінська, Уссурійська, Уральська та ін. [4, с. 138]. І це спрямовує проектування висновків щодо досліджуваної проблематики на новий, вищий, рівень концептуалізації – таким чином деколонізацію та дерусифікацію можливо розглядати як посилюючі політичні стратегії процесу деколонізації в цілому.

Такий погляд на проблему дозволяє більш комплексно аналізувати умови та чинники, які продовжують становити загрозу для остаточного завершення демократизації, а також трансформаційні процеси в суспільній свідомості щодо переосмислення індивідуальної та колективної політичної ідентичності. Як пишуть у своїй статті “Публічний простір міста versus право на місто” (2020) вже згадувані Л. Радіонова та О. Радіонова, “дискусії щодо “відкритого простору” демонструють конфлікт між старою концепцією і новим баченням міського простору, що тільки зароджується в сучасній Україні. Відповідно до старої, офіційної концепції, відкритий міський простір – це картинка з листівки, яка показує не життя міста та його людей, а офіційний і “приємний” образ. Це тісно пов'язано з радянської ідеєю відкритого міського простору як майданчика для офіційних мітингів і демонстрацій. Концепція, що виникла в останнє десятиріччя, співвідноситься з гуманістичною ідеєю “міста для людей”. Хоча це і не називається “публічним простором”, ідея публічних просторів для взаємодії іноді все ж з'являється в медіа і часто виходить від самих містян. Останній виток розвитку можна розглядати і як процес «європеїзації», так як з'явилося безліч ініціатив містян, спрямованих на поліпшення публічного простору [11, с. 117]. Завдяки титанічній праці українських вчених у надзвичайних умовах, є можливість залучити до навчального процесу інформаційні матеріали, що продукуються дослідниками майже у режимі реального часу як відповідь на гостроактуальні запити суспільства. Так, Український інститут національної пам'яті разом із Міністерством культури та інформаційної політики у травні 2022 року провів серію експертних обговорень на тему “Дерусифікація, деколонізація та деколонізація у публічному просторі”, перший з яких був присвячений саме топоніміці, оскільки після повномасштабного російського вторгнення в Україні на рівні громад набули обертів перейменування назв і демонтаж символіки, пов'язаних з Росією як державою-агресором [16]. Відеозапис цих заходів на постійній основі доступний для студентів та всіх зацікавлених глядачів на офіційному YouTube-каналі Українського інституту національної пам'яті, як і багато інших дослідницьких розробок, що реконструюють історію України як історію українського державотворення.

Поряд з цим, у якості емпіричної основи дискусії зі студентами, на заняттях використовується фактографічний матеріал інформаційних повідомлень у новинах. Наприклад, про те, що на засіданні ХХ-ї позачергової сесії Дніпровської міської ради 21 квітня 2022 року депутати перейменували понад 30 вулиць і провулків, назви яких пов'язані з Російською Федерацією. Вулицю Хабаровську в Індустріальному районі міста назвали Салтівською на честь району Харкова, який найбільше страждав від обстрілів [15]. В такий спосіб ми не лише позбавляємося символічного зв'язку з державою-терористом, але і укріплюємо єдність всередині нашої країни, зміцнюючи її цілісність у протистоянні зовнішнім загрозам. Ще одним прикладом розриву із колоніальним сприйняттям образу України вже на міжнародному рівні можливо назвати те, що багато світових ЗМІ з початку повномасштабного російського вторгнення стали транслітерувати назву нашої столиці як “Kyiv”, що фонетично є більш відповідним вимові українською мовою, а не російською, як це було за часів СРСР. “Попри звички читачів, політичний розум переважає” – повідомили в редакції французької газети Liberation, яка змінила “Kiev” на “Kyiv” 1 березня 2022 року. Англomовні ЗМІ – BBC, The Guardian та The New York Times – обрали транслітерацію з української мови ще у 2019 році, після досить успішної української інформаційної кампанії KyivNotKiev 2018-го року (хоча “Kyiv” став офіційною англomовною назвою столиці у 1995 році) [8]. Наведені тут приклади є ілюстрацією великої кількості подібних кейсів в Україні та відносно неї в світі за останній час, що вже відображає усталення тенденції до реалізації дерусифікації як політичної практики трансформації символічної ідентичності різного роду об'єктів як у локальному вимірі, так і у загальнодержавному та світовому масштабі.

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Вивчаючи актуальні на сьогодні напрями досліджень із проблематики локальної та урбаністичної політики в Україні і світі, можливо виокремити найбільш значущі змістовні блоки інформаційних матеріалів, що будуть покладені в основу тематичного наповнення відповідної навчальної дисципліни. По-перше, слід окреслити в цілому концептуальні виміри загальної теорії урбаністичних досліджень та локальних політичних студій. У цьому сегменті інформаційного масиву ми виокремлюємо комплекс напрямів для глибинного дослідницького пошуку, що також може виступати орієнтиром для загального тематичного плану навчальної дисципліни. Окрім цього, розглядається історія наукових досліджень в рамках даної предметної площини, що є типовим для навчальних дисциплін академічного формату.

Наступним змістовним блоком тем для вивчення у рамках курсу з локальної та урбаністичної політики можуть бути всі ті питання, які стосуються

міста як макрооб'єкта аналізу у суспільних науках. Почати необхідно із багатозначності підходів до визначення сутності поняття місто, що вказує нам на міждисциплінарний тип досліджень у даному напрямі і комплексний характер проблематики, що може бути з ними пов'язана. В якості одного з прикладів можливо навести дослідження особливостей функціонування міських політичних режимів, що в більш широкому контексті репрезентують механізм реалізації владних відносин на субнаціональному рівні політичних процесів.

Друга частина загального тематичного плану курсу, як це може бути зрозуміло безпосередньо із назви, проектується нами навколо міждисциплінарного аналізу змісту локальної політики. Розгляд даної проблематики ми починаємо із вивчення в цілому особливостей локальної політики як окремого виміру перебігу політичних процесів у сучасній Україні. На нашу думку, рушійною силою суспільно-політичних трансформацій на даному рівні виступає практика децентралізації влади як консолідація суспільного запиту на розбудову локальної демократії та державної полі-

тики координації управління на місцевому рівні (територіальні громади).

Окрім цього, надзвичайної важливості набуває сьогодні дослідження локальної ідентичності, яка аналізується нами в першу чергу на основі своєї топонімічної складової. Тут продовжується лінія аналізу міських політичних процесів, про що ми вже зазначали раніше, а тепер актуалізується ще один прикладний аспект дослідження – боротьба за реалізацію “права на місто” у просторі локальної ідентичності. У якості вступу до теми, ми говоримо про сутність цього явища у політологічному контексті, але основна увага зосереджується на політиці декомунізації, а останнім часом також дерусифікації, як політичним практикам реконструкції локальної ідентичності в сучасній Україні, що може бути предметом подальших наукових розвідок у даному напрямі. Таким чином підкреслюється, що на сьогоднішній день методика викладання дисциплін зі сфери суспільних наук у вищій школі повинна відповідати на ті безпекові виклики, які на новому етапі російсько-української війни з новою силою нагадують про себе.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. MistoSite – українська урбаністична платформа. URL: <https://mistosite.org.ua/uk/about>
2. Бортнікова А. В. Проблеми урбанізму як об'єкт наукової рефлексії. *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Сер.: Політичні науки*. 2020. № 5. С. 5-10. DOI <https://doi.org/10.31558/2617-0248.2020.5.1>
3. Була С. Актори локальної демократії та особливості їхньої участі в локальних політичних процесах. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2015. Вип. 7. С. 126-137.
4. Гирич І. Чи потрібна в Києві подальша деколонізація та дерусифікація міського інтелектуального простору? *Київські історичні студії*. 2018. № 2. С. 130-139. DOI <https://doi.org/10.28925/2524-0757.2018.2.130-9>
5. Децентралізація в Україні – теорія та практика. URL: https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:Prometheus+DC101+2017_T4/about
6. Децентралізація в Україні. URL: <https://decentralization.gov.ua>
7. Децентралізація: від патерналізму до відповідального розвитку. URL: https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:Prometheus+DC101+2019_T3/about
8. Іноземні ЗМІ обирають транслітерацію «Kyiv» на позначення української столиці. URL: <https://chytomo.com/inozemni-zmi-obyraiu-transliteratsiiu-kyiv-na-poznachennia-ukrainskoi-stolytsi/>
9. Кучабський О., Копець К. “Остання” хвиля декомунізації урбаноніміки в Україні та Польщі: порівняльний аналіз. *Грані*. 2020. Т. 23. № 8. С. 37-48. DOI <https://doi.org/10.15421/172073>
10. Лендьял М. О. Локальні політичні студії як комплементарний підхід до дослідження політики. *Наукові записки НаУКМА. Т. 95 : Політичні науки*. 2009. С. 27-32.
11. Радіонова Л. О., Радіонова О. М. Публічний простір міста versus право на місто. *"Перспективи". Соціально-політичний журнал*. 2020. № 1. С. 115-121. DOI <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2020.1.15>
12. Співак Д. П. Урбанізм як новітня посткласична ідеологія. *Держава і право. Серія : Політичні науки*. 2016. Вип. 72. С. 3-13.
13. Суслів М. Локальна ідентичність як пріоритетний напрям у стратегічному плануванні розвитку територіальних громад. *Науковий вісник: Державне управління*. 2021. № 2(8). С. 133-151. DOI [https://doi.org/10.32689/2618-0065-2021-2\(8\)-133-151](https://doi.org/10.32689/2618-0065-2021-2(8)-133-151)
14. Тону Т. Урбаністика XXI століття: як треба будувати міста. URL: <https://mind.ua/openmind/20236314-urbanistika-xxi-stolittya-yak-treba-buduvati-mista>
15. У Дніпрі вулицю назвали на честь харківського району. URL: <https://2day.kh.ua/ua/kharkov/u-dniprivulytysyu-nazvaly-na-chest-kharkivskoho-rayonu>
16. УІНП та МКІП розпочали серію круглих столів «Дерусифікація, декомунізація та деколонізація у публічному просторі». URL: <https://uinp.gov.ua/pres-centr/novyny/uinp-ta-mkip-rozpochaly-seriyu-kruglyh-stoliv-derusyfikaciya-dekomunizaciya-ta-dekolonizaciya-u-publicnomu-prostorii>

17. Урбаністика: сучасне місто. URL: https://courses.prometheus.org.ua/courses/IRF/URBAN101/2015_T1/about

18. Хома Н. Політична урбаністика: концептуалізація предметного поля. *Studia politologica Ucraino-Polona*. 2016. Вип. 6. С. 250-257.

19. Шліпченко С. “Мой адрес не дом и не улица...”: Про імперський радянський наратив в архітектурі і містоплануванні та політику колонізації. URL: <https://ua.boell.org/uk/2022/06/09/moy-adres-ne-dom-y-ne-ulytsa-pro-imperskyu-radyanskyu-narativ-v-arkhitekturi-i>

20. Янішевський С. Теорія міських політичних режимів: засади та можливості застосування щодо вітчизняних локальних політій. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2016. Вип. 5-6. С. 99-111.